

VOTIEFSCHEEPJES EN MARITIEME EX-VOTO IN DE KAPUCIJNENKERK TE OOSTENDE

door J.B. DREESEN

De Kapucijnenkerk te Oostende is de enige Oostendse kerk die een altaar heeft gewijd aan Sint Antonius. Deze heilige is in de visserij, en ook bij de andere zeelui van onze streek, altijd zeer gelief geweest. Zij verkozen hem als patroonheilige boven Sint Elmus of Sint Niklaas. In de Paterskerk heeft men destijds nog ernstige pogingen gedaan om de vissers van hun dwaling af te helpen. Maar het is hen niet gelukt. Onze vissers bleven, ankervast, in hun "Toontje" geloven. Het beeld van Sint Elmus, dat in de Paterskerk stond, is blijkbaar in de beeldenstorm gebleven die voor enkele jaren in deze kerk gewoed heeft. Tijdens ons laatste bezoek aan de kerk hebben we het niet meer gezien.

De Kapucijnenkerk is, rond het Sint Antonius altaar, enkele votiefscheepjes rijk die echter, zeer eigenaardig, tot nog toe weinig aandacht kregen van de volks- en heemkundigen. Enkel de heer J.P. FALISE gaf, in zijn beschrijving van het interieur van de kerk (1) hiervan een loutere opsomming.

De verzameling verdient echter meer dan een summiere vermelding.

Midden in de kerk hangen een drietal grotere scheepsmodellen terwijl rond het Sint Antoniusaltaar een paar kleinere gegroepeerd staan. Bovendien is er een brandraam met maritieme inslag, gewijd aan Sint Antonius, dat als een maritieme ex-voto mag beschouwd worden. In de onmiddellijke omgeving van het brandraam staat nog een middelgroot scheepsmodel van een visserssloep.

Laten we even de diverse modellen opsommen met het weinige dat we er tot nog toe over weten.

Vooraan hangt een model van een Compagnieschip, zeer goed gebouwd en ook onderhouden. Dit stuk werd in 1981 door de Kerkfabriek uitgeleend voor een tentoonstelling met internationale allure te Parijs (2). In de catalogus van deze tentoonstelling lezen we op blz. 101 onder het nr. 98 het volgende :

98. "Jeanne d'Arc" Belgique. 1783.

Modèle votif de frégate, grée sans voile. Sous la ligne de flottaison la coque est doublée de cuivre. Ni la provenance de la pièce, ni la raison pour laquelle elle a été offerte sont connues.

Maquette suspendu, en bois. 115x80x40.

Inscription à la poupe : "Jeanne d'Arc" ; sur une plaque fixée à la muraille : "1783".

Eglise des Capucins, Ostende, Belgique.

Vrije vertaling : Votiefmodel van een fregat, opgetuigd zonder zeilen. Onder de waterlijn is de romp beslagen met koperen platen. Noch de oorsprong noch de reden van schenking zijn gekend.

Opgehangen makette in hout.

Inscriptie op de spiegel : "Jeanne d'Arc"; op de plaat aangebracht op de romp : "1783".

De tekst is getekend met de initialen J-V-B. Dit zijn de initialen van de, goedgekende, oud-conservator van het Scheepsvaartmuseum te Antwerpen J. VAN BEYLEN.

Bij een nader onderzoek van het model bleek dat de naam niet op de spiegel staat maar op plaatjes op de verschansing van het voorschip. Het jaartal kwam nergens op voor.

Ook met de maten bleek er iets te haperen. De lengte over alles zonder boegspriet is 86 cm; met boegspriet 116 cm. De grootste breedte 23,5 cm en de holte 21 cm.

Het boegbeeld is een schrijlings zittende vrouwenfiguur die recht vooruit kijkt.

De spiegel is rijkelijk versierd en draagt een tweetal wapenschilden waarvan een met drie torens en een gouden sleutel (3). De bewapening bestaat uit 4 kanonnen op het achterdek (2 aan elke zijde) en 10 op het hoofddek (5 aan elke zijde).

De drie masten zijn elk verlengd met twee stengen.

Op de binnenkant van het luikdeksel staan de namen van de personen die de makette ooit herstelden of restaureerden. De tekst luidt :

1930. Door Emile ASAERT van Oostende.

1942. Door Louis BARRAT.

1958. Door Jules GONTHIER van Brugge.

1964 en 1982. Door -Kapitein-ter-Zee J.C. LIENART.

Uit een gesprek met de heer LIENART bleek dat hij het model in 1964 volledig gerestaureerd had en in 1982 enkele herstellingen had uitgevoerd. De herstelde schade was te wijten aan een val van het model bij het ophangen, na de terugkeer uit Parijs.

Bij deze gelegenheid veranderde hij de Franse vlag, die het schip voerde, in die van de Oostenrijkse Nederlanden en plaatste op het voorschip de Oostendse vlag.

Het tweede model dat er hangt, is een, als brik getuigd, tweemast koopvaardijschip.

De masten zijn voorzien van zeilen, maar zijn niet allen gespreid. Het voert 3 stagzeilen en 4 zeilen per mast (1 minder dan het normaal briktuig). Het voert geen kanonnen maar heeft 9 geschutspoorten per boord. De tuigage is 19de eeuws. Het boegbeeld, een zeemanskop met baard, werd waarschijnlijk later bijgevoegd of heeft een vroeger beeld vervangen. Het ziet er te nieuw uit. Het vaartuig voert een Zweedse vlag.

De lengte over alles is 83 cm (zonder boegspriet) 104,5 cm (met boegspriet). De grootste breedte 19 cm.

Er staat een gerokken rankmotief als versiering op de verschansing aan weerszijden van de boeg en de windveren.

Het model is als volgt geschilderd :

verschansing; zwart en wit,

romp (tot aan de waterlijn); zwart, wit, zwart,

bodem; groen.

Over de oorsprong is niets geweten. Het zou eertijds in het bezit zijn geweest van notaris VAN CAILLIE.

Het derde, hangende, model is een rudimentair gebouwde viermaster zonder zeilen. De bouw maakt een vrij amateuristische indruk.

De drie voorste masten zijn uitgerust met 2 stengen, de achterste mast is een paalmast. De 4 masten zijn voorzien van ra's om 3 zeilen per mast te voeren. Het schip heeft een ronde achterstevan.

Lengte over alles 86 cm (zonder boegspriet) 101,5 cm (met boegspreiet). Breedte over alles 17 cm. Holte 15,5 cm.
Op de verschansing van het voorschip en op de spiegel werd een tak met bladversiering aangebracht. Op de achtersteven werd een munt of penning met een, rechts kijkend, mannenhoofd genageld.
Over de oorsprong is verder niets geweten. Het zou eertijds ook in het bezit zijn geweest van notaris VAN CAILLIE.

In de hoek, rechts van een brandglas gewijd aan Sint Antonius staat het model van de zeilvissloep 0.169. Er hangt een tekst bij waarop het volgende te lezen is :

"Makette van de vissersboot "Ster der Zee" vergaan op 21 november 1936. Alleen de eigenaar van de boot, schipper VERSCHELDE Richard, werd gered. De drie overigen verdronken.
Later in 1960 is Richard VERSCHELDE verdronken op het Klein Strand, terwijl hij iemand het leven redde.
Dit scheepje is gemaakt door de kleinzoon COUCKE Edward Marcel".

Het vaartuig is een als kotter getuigde eenmaster (met gaffelzeil, gaffeltopzeil en drie stagzeilen).
Lengte over alles 59 cm (zonder boegspriet) 83,5 cm (met boegspriet). Grootste breedte 22 cm. Holte 16 cm.
De gebruikte kleuren zijn : verschansing en romp tot waterlijn; groen met een witte moustache. Onder de waterlijn; rood.

Rond het Sint Antonius altaar staan de volgende kleinere modellen.

Links van het altaar.

- a. Een volmodel van een eenmastige zeilvissloep de 0.84 (het schip heeft een schroef, het roer is afgebroken). Op de boeg staat de naam van het vaartuig, EUROPA en het nummer 0.84.
Het model heeft een grootzeil en een stagzeil. Ze zijn in blik bruingeschilderd. Op het grootzeil staat het nummer 0.84.
Lengte over alles 23,5 cm. Grootste breedte 6,8 cm. Holte 6 cm.
Gebruikte kleuren : Boord; rood. Moustache; groen. Romp: rood.
De vermoedelijke schenker is Eduard SALLIAU (1).
Waarschijnlijk had ook de vroegere uitbater van de "Gantois" Fernand DESMET iets met het schip te maken.
- b. Een modelvissersschip, stoom of motor, 0.152, in een driekantige fles.
Het scheepje heeft twee masten waartussen de antennen gespannen staan. Lengte van de fles : 25 cm. Hoogte : 7,5 cm.
Kleuren : Romp; zwart met witte streep. Moustache; wit. Scheepsbodem; rood. Masten; groen, wit en rood (van boven naar beneden). Opbouw; groen en oker.
Vermoedelijke naam en schenker : Jean-Marie en Joseph ASPESLAGH (1). De aangehaalde referte spreekt echter van 0.182.

Rechts van het altaar.

- c. Een model van een vissersschip (stoom of motor) onder glas.
Het schip heeft twee masten die elk getuigd zijn met een zeil.
Volgens de aanduiding op het voorste zeil hebben we hier te doen met de 0.143.
Afmetingen van het glas : 34,5x27x10,5 cm.

Lengte over alles 26 cm. Grootste breedte 6 cm.
Het schip voert de Belgische vlag in de achtermast.
Kleur van de romp; zwart met witte lijn en witte moustache.
Over de eventuele schenker of eigenaar is tot nog toe niets
geweten.

- d. Een model van een zeilvissloep met drie masten (?) de 0.109,
bevestigd op een plank. Rudimentair gemaakt.
Het schip voert vier bruine zeilen in papier. Scheepsnummer
staat op de boeg en op het middenste zeil.
Lengte over alles 33 cm. Grootste breedte 8 cm.
Kleuren van de verschansing en de romp; zwart, onder de
waterlijn; rood.
Op het schip stonden twee gekleurde paspoortfoto's van
relatief jonge mannen. Enig familieverband?
Volgens de referte zou het schip de Jacob van Maerlant zijn
geweest en de eigenaar Louis DECRETON (1).
- e. Volmodel van zeilvissloep met een mast. Met nummer 0.183 op
het grootzeil. De mast heeft een steng en het schip voert een
grootzeil (genre langbomer maar de giek ontbreekt) en een
stagzeil. De zeilen zijn in papier. Staat op een plank. De
naam komt op de boeg voor, maar is moeilijk te lezen SPILLIANT
(?).
Lengte over alles 24 cm, met boegspriet 29 cm. Grootste
breedte 4,5 cm.
Kleuren. Romp; zwart. Bodem; rood.
Heeft een lange boomkor aan boord (gebroken).

Centrum van het altaar.

- f. Een model van een motorschip de Elisabeth-Gilberte 0.336.
Lengte over alles 40 cm. Grootste breedte 11 cm.
Het schip voert twee masten met een bazaarzeil aan achtermast.
De naam Elisabeth-Gilberte, Oostende komt voor op de ronde
achtersteven. Op de voorsteven komt een tekening voor die een
boegplank verbeeld waarop een gestrekte zeemeermin geschilderd
is (4).
Het schip zou later de 0.210 geworden zijn (1).
Kleuren; zwart met witte lijn en groene moustache.

De heer Frans COOPMAN bezorgde me hierover volgende info.
Gebouwd te Oostende in 1929 op de werf Wwe DENYE. Houten romp.
Diesel Otto Deutz 150 pk. L.B.H. 20,03; 6,13; 2,85 m. Reder
Weduwe CREKILLIE Jan.

Als laatste behandelen we het brandraam dat gewijd is aan Sint
Antonius. Het geeft een geknielde Sint Antonius weer in aanbidding
voor het kind Jezus op een wolk. Rechts van hem komt een lint voor
met de tekst "Jesus zoon van de heilige moeder Maria ontferm u
onser".

Iets lager staat de volgende tekst "Alwie den heiligen Antonius
tot voorspreker heeft verkrijgt van god alle slach van weldaden".
In het onderste deel komt een eenmastige zeilsloep voor met een
man staande aan de mast. Het schip heeft een grootzeil en een
stagzeil. Op het grootzeil staat het scheepsnummer 0.92.

Links van het schip staat de aanduiding AD (anno domine) en rechts
1869 (waarschijnlijk het jaar van de schenking).

Het brandraam is onderaan rechts getekend S. COUCKE. Glasschilder.
Brugge. 1869.

Daar op dit brandraam een visserschip met zijn nummer voorkomt doet dit vermoeden dat we hier te doen hebben met een maritieme ex-voto.

Het brandraam stond vroeger links van het altaar waar het niet tot zijn recht kwam vanwege een daar achter staande muur. In 1960 werd het, na restauratie, in het venster rechts van het altaar geplaatst waar het veel beter tot uiting komt.

Op basis van deze eerste gegevens kunnen we nu trachten meer te weten te komen over de oorspronkelijke bedoelingen van de personen die deze modellen hier deponeerden. Anderzijds zal deze opsomming die als een soort inventarisatie moet aanzien worden, bijdragen tot het behoud van de stukken. Dit is althans onze hoop.

Referenties.

1. J.P. FALISE in tijdschrift De Plate blz. 87/188. Beschrijving van het interieur van de Kapucijnenkerk.
 2. MUSEE DE LA MARINE. Ex-voto marins dans le monde. Blz. 101. Paris. 1981.
 3. J.C. LIENART. Persoonlijke nota's i.v.m. de restauratie.
 4. J. VAN BEYLEN. Mededelingen Marineacademie. Boek XXII. blz. 149 e.v.
-

MERCEDEZ-BENZ EN OOSTENDE

Het automerk Mercedes-Benz heeft in het autoverleden van Oostende flink wat prestaties geleverd. Vanaf 1903 werden in onze stad reeds autorennen georganiseerd. Mercedes-Benz haalde hierop telkens de beste prestaties zoals we kunnen zien aan het volgende lijstje.

11 juni 1903	10 kilometers van Oostende	1e Prijs
12 juni 1903	5 kilometers van Oostende	1e Prijs
20 mei 1904	de kilometerrennen van Oostende	Wereldrekord
14 juli 1904	automobielseweek van Oostende	1e en 2e Prijs
18 juli 1904	de mijlrennen van Oostende	1e en 2e Prijs
20 juli 1904	de kilometerrennen van Oostende	1e en 2e Prijs
15 juli 1907	Week van Oostende	1e en 2e Prijs
13-16 juli 1908	Week van Oostende	1e Prijs
12-16 juli 1909	Week van Oostende	1e Prijs en het Wereldrekord
14-16 juli 1910	Week van Oostende Circuit du Littoral	1ste Prijs
29-30 juli 1913	Automobielsemeting Oostende	1ste Prijs
11-14 juli 1914	Oostendse automobielseweek	1ste Prijs

Als afgevaardigde van de "Mercedes-Benz Club van Oostende", knoopte ik vorig jaar weer aan met de traditie en richtte in onze stad een manifestatie in voor oude Mercedes-Benz wagens.

Tussen de opgegeven data van de vroegere organisaties en die van de manifestatie van 1993 hebben er te Oostende nog automanifestaties plaats gevonden waarin Mercedes-Benz prijzen wegkaapte. Ik zou de leden van de Kring zeer dankbaar zijn moesten ze me de weg kunnen wijzen naar krantenknipsels, prentkaarten, foto's en dergelijke over deze manifestaties.

Roland PIERLOOT
Elisabethlaan 21
8400 Oostende